терміноцентричної теорії наукового дискурсу). – К.: Логос, 2006. – 99 с. – *Статистичні* параметри стилів. Відп. ред. Перебийніс В.С., – К.: Наукова Думка, 1967. – 260 с. *Baayen* H, H. van Haltern, A. Neijt, F. Tweedie, "An experiment in authorship attribution," in Proc. of JADT 2002, St.Malo, pp.29-37. *Burrows* J., "Not unless you ask nicely: The interpretative nexus between analysis and information," Literary and Linguistic Computing, vol. 7, 1992, pp. 91-109. *Burrows* J., "Questions of Authorships: Attribution and Beyond," Computers and the Humanities, vol. 37, No.1, 2003, pp.5-32. *Cavnar* W.B., Trenkle J.M., "N-Gram-Based Text Categorization," in Proc. of 3rd Annual Symposium on Document Analysis and Information Retrieval, Las Vegas, 1994, pp. 161-175. *Jolliffe* I.T., Principal Component Analysis (Springer Series in Statistics) 2nd ed., NY: Springer, 2002, 487 p. *Juola* P., "The time Course of language change," Computers an the Humanities, vol. 37, No.1, 2003, pp.77-96. *Lafferty* J.D., Sleator D., Temperley D., "Grammatical trigrams: A probabilistic model of link grammar, " in Proc. of AAAI Fall Symp. Probabilistic Approaches to Natural Language, Cambridge, MA, Oct. 1992, pp. 74-81. *Pearson* K., "On Lines and Planes of Closest Fit to Systems of Points in Space". Philosophical Magazine, vol. 2, 1901, pp.559-572.

ВАРАКІНА В.В.
(*Національний тех. ун-т ХПІ*)

ДИСКУРС ЯК СОЦІАЛЬНО ОБУМОВЛЕНА ФОРМА МОВЛЕННЄВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Одним із центральних понять сучасної лінгвістики є дискурс, що представляє собою складне та багатогранне явище, яке досліджується з позицій різних напрямків лінгвістики: прагмалінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, етнолінгвістики, лінгвістики тексту і т. і. з залученням психології, соціології, філософії та інших наук.

Широкий діапазон дискурсивних досліджень у сучасній лінгвістиці демонструє багатозначність терміну дискурс та його міждисциплінарний характер. Запропонований 3. Харрісом у 1952 році термін „дискурс" у значенні структурної одиниці мови, яку можна вивчати так само як і речення, протягом півсторіччя зазнав значних доповнень, переосмислень і модифікацій.

Тому **мета** даної роботи вивчення напрямів дискурсивних досліджень у сучасній лінгвістиці. На сьогоднішній день чіткого та загальновизнаного визначення дискурсу, що охоплює усі випадки його вживання, не існує - різноманітні тлумачення цього терміну успішно задовольняють різноманітні понятійні потреби, привносячи дещо нове у традиційне уявлення про мовлення, текст, діалог, стиль та мову.

Завдання даної роботи звести до купи різноманітні існуючі підходи до вивчення дискурсу. **Предмет** дослідження об'ємний функціональний потенціал дискурсу. **Об'єкт** дослідження дискурс як соціально обумовлена форма мовленнєвої взаємодії.

У цілому існуючі підходи до вивчення дискурсу можна звести до таких:

1.Дискурс - "зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими факторами; це - текст, узятий в аспекті подій; мовлення, що розглядається як цілеспрямоване соціальне явище, дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості. Дискурс - це мовлення, заглиблене в життя " [Арутюнова 1990, С.136-137].

2.Дискурс визначається через текст, або текст - через дискурс[Зільберт 1991, с.56].

3.Дискурс розглядається як послідовність взаємопов'язаних висловлювань, об'єднаних спільністю цільового завдання; текст зв'язного мовлення, який складається із послідовності комунікативних одиниць мови, що переважають за обсягом речення і перебувають у смисловому зв'язку, вираженому лінгвістичними засобами [Борботько 1998, с.13].

4.Дискурс розуміється як когнітивний процес, пов'язаний із творенням мовленнєвої поведінки [Кубрякова 2000, с. 19].

5.Дискурс це текст заглиблений в ситуацію спілкування або спілкування невід'ємним компонентом якого є текст [Карасік 2004, с. 227].

6.Дискурс тлумачиться як можливий альтернативний світ, що існує в текстах, за якими постає особлива граматика, особливий лексикон, особливі правила слововживання та синтаксису, особлива семантика [Степанов 1995, с.37].

7.Дискурс тлумачиться як соціолінгвістична структура, яка утворюється адресантом та адресатом у конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях [Почепцов 2000, с.75].

8.Дискурс - "це переважно текст, його уривок, схема, фрагмент чи парадигма, письмова або усна; об'єднані послідовною логічною будовою і мовними зв'язками локального та глобального змісту з метою реалізації певної авторської інформативної, людинознавчої чи суспільствознавчої проблематики". На думку К.Я. Кусько, "гетерогенність поняття "дискурс" пов'язана з його об'ємним функціональним потенціалом, його здатністю поєднувати і кваліфікувати численні, різні за категоріальною семантикою явища і процеси" [Кусько 2004, с. 92].

З огляду на існуючий досвід аналізу дискурсу виокремлюють: (1) формально-структурний підхід, у межах якого дискурс розуміється як мова, вища за рівень речення чи словосполучення; (2) функціональний, коли дискурс визначають як будь-яке вживання мови; (3) підхід, що підкреслює взаємодію форми та функції, в межах якого дискурс постає як сукупність функціонально організованих, контекстуалізованих одиниць уживання мови.

У руслі когнітивного підходу до дискурсивного аналізу науковці намагаються не тільки реєструвати наявність мовних явищ, але й виходячи з наявних знань і досвіду у носіїв тієї чи іншої мови, пояснити, чому вони реалізуються саме так, а не інакше.

Численні дефініції дискурсу пропонується поділяти на дві групи: детальні, які подають перелік його різних складників, та загальні, що лише окреслюють напрям дослідження, не ідентифікуючи орієнтири, які визначають специфіку його організації. Під час аналізу детальних визначень дискурсу, за основу береться початкова наукова дефініція дискурсу як усного мовлення, що ґрунтується на первісному нетермінологічному розумінні слова "дискурс" у латинській та інших європейських мовах як діалогічного мовлення.

Визначення дискурсу, запропоноване В.З. Дем'янковим, вважають одним із найбільш вичерпних. Відповідно до його дефініції, дискурс - довільний фрагмент тексту, який складається більш ніж з одного речення або незалежної частини речення. Часто, але не завжди, дискурс концентрується навколо деякого опорного концепту; створює загальний контекст, який описує дійових осіб, об'єкти, обставини, час, вчинки, визначаючись не стільки послідовністю речень, скільки тим загальним для утворюючого дискурс та його інтерпретатора світом, який "розбудовується" в ході розгортання дискурсу. Вихідна структура дискурсу має вигляд послідовних елементарних пропозицій, пов'язаних між собою логічними відносинами кон'юнкції, диз'юнкції і т. ін. Елементи дискурсу - це події, їхні учасники, перформативна інформація та "неподії", тобто а) обставини, Що супроводжують події; б) фон, що

пояснює події; в) оцінка учасників події; г) оцінка, яка співвідносить дискурс з подіями [Дем'янков 2001, С. 311-313].

Беручи до уваги різноманітність підходів до визначення даного феномену, слід зазначити, що спільним для більшості з них є визнання подвійної природи дискурсу: з одного боку дискурс є діяльність, процес, а з іншого - текст, продукт.

У дослідженнях характеру співвідношення понять дискурсу та тексту науковцями використовується ряд опозицій: динаміка-статика; функція-структура; актуальність-віртуальність. Але, як зазначає М.Л. Макаров, відокремлені протиставлення мають не взаємовиключний, а взаємодоповнюючий характер, оскільки допомагають теоретично зв'язати форму з функцією[Макаров 1998, с. 89].

Як свідчить дискурсивна практика, дискурс - поняття ширше, ніж текст. Для сучасних лінгвістичних досліджень характерним є розгляд тексту як абстрактної моделі, що організує висловлювання, оскільки базова формула структурування тексту і дискурсу визначається фактом розуміння тексту як теоретичної абстракції: дискурс = текст + контекст, відповідно, текст = дискурс -контекст. Наведені формули відтворюють найбільш суттєві характеристики як дискурсу, так і тексту: текст підлягає абстрагуванню, вичленennю з оточення і варіюванню способів реалізації.

Саме дискурсивний контекст є тією визначальною характеристикою, що відрізняє дискурс від тексту. Дискурсивний (комунікативний) контекст як ситуація комунікації, що включає умови спілкування, предметний ряд, час та місце комунікації, самих комунікантів, їх ставлення один до одного, являє собою єдність соціальних, типологічних, прагматичних характеристик та виступає як абстракція по відношенню до реальних ситуацій.

Поряд з текстом та контекстом дискурс включає також і пресупозицію - "спільний досвід, спільні попередні відомості про явище, подію, стан речей тощо, якими володіють комуніканти" [Бацевіч 2004, с. 335].

Термін "дискурс" має широкий кваліфікативний потенціал. До провідних критеріїв виділення типів дискурсу відносяться формальний, функціональний, змістовний критерії. Дослідники зазначають, що застосування формального й змістовного критеріїв у функціонально-стильовому аспекті має результатом виділення різних за жанром типів дискурсу... художній, публіцистичний і т. ін., офіційний та неофіційний типи дискурсу.

Згідно з визначенням, запропонованим Р. Комар, художній дискурс – це мова усієї художньої літератури, яка в процесі мовленнєвої реалізації постає у вигляді текстів художніх творів" [Комар 2001, с. 253]. У загальному художньому дискурсі представлені також інші типи дискурсів, оскільки система художньої мови включає елементи усіх літературних стилів. У межах загального художнього дискурсу розрізняють дискурси окремих художніх творів, в яких, у перше чергу, виділяють дискурс наратора (автора) та персонажний дискурс [Бехта 2001, с. 186].

Дискурс наратора відображає ті частини тексту, де відповідь ведеться від автора тексту, а не крізь призму персонажних висловлювань.

Загальною ознакою персонажного дискурсу є той факт, що за способом вираження він є формою відтвореного мовлення, в той час як дискурс наратора являє собою актуальне мовлення.

Компонентами художнього дискурсу виступають конкретні висловлювання діалогічної чи монологічної форми з наявними в них численними кореляціями історичного, соціального, психологічного чи культурологічного змісту, які у структурі тексту реалізують часовий аспект інтеракції між партнерами, відповідно до типу дискурсу, а також простір, в якому він відбувається, значення, які він експлікує, використовує, репродукує або перетворює.

На сьогоднішній день більшість науковців поділяють точку зору стосовно того, що мова, представлена у творах художньої літератури, представляє собою адекватний зразок усної комунікації, усної розмовної мови та є релевантним джерелом прагмалінгвістичних досліджень.

Таким чином можливо зробити **висновок** що, навіть при існуванні різних підходів до типології дискурсу можна стверджувати, що відмінність між типами дискурсу проявляється швидше в особливостях їх використання для досягнення кінцевої комунікативної цілі, бо будь-яке мовлення завжди визначається потребою адресанта досягти певного прагматичного ефекту, певним чином змінити фізичний, духовний, емоційний стан адресата. Отже, дискурс нами розуміється як вербалізована у тексті комунікативна інтеракція адресанта й адресата, яка відбувається в конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях і спрямована на здійснення конкретного когнітивного, емоційного чи інтелектуального прагматичного впливу на адресата. **Перспектива** даної роботи полягає в тому, що матеріали і результати дослідження можуть знайти своє застосування у курсах загального мовознавства, при вивченні когнітивної та комунікативної лінгвістиці, а також при написанні дипломних робіт .

Література

Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 136-137. *Бацевич* Ф. С.Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Видавничий центр “Академія”,2004. – с.344. *Бехта* І.А. Текст в парадигматичній системі наукових лінгвістичних концепцій ХХ – поч. ХХІ століття: актуальні та віртуальні стратегії розвитку // Дискурс іноземно мовної комунікації: концептуальні питання теорії та практики (колективна монографія). – Львів: вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – С. 164-192. *Борботько* В.Г. Общая теория дискурса : Автореф.дис. …д-ра филол. наук. Краснодар,1998. – С.13-14. *Демьянков* В.З. Лингвистическая интерпритация текста: универсальные и национальные стратегии//Язык и культура: Факты и ценности. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – С.309-323. *Зильберт* Б.А. Тексты массовой информации. Саратов: Изд-во Сарат.ун-та,1991.с.56. *Карасик* В.И. Языковой круг: личность, концепт, дискурс. - М.: Гнозис, 2004. – С.7, 226-250. *Комар* Р. Авторська ремарка як засіб психологізації зображення в художньому дискурсі//Дискурс іноземної комунікації (колективна монографія). – Львів: Вид-во Львівського нац. ун-ту ім.І.Франка, 2001. – с.253. *Кубрякова* Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике//Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: Сб. обзоров. М.:ИНИОН РАН, 2000. – с.19. *Кусько* К.Я. Когнітивно-дискурсивний потенціал інформативного трансферу//Вісник Харків.нац.ун-ту. Ім.. В.Н. Каразіна, 2004. - №635. –с.92. *Макаров* М.Л. Интерпретативний анализ дискурса в малой группе. Тверь: Изд-во Твер. Ун-та, 1998. – с.89. *Почепцов* Г.Г. Высказывания и дискурс в прагмалингвистическом контексте. – Киев: КГПИИЯ, 1989. – 114с. *Степанов* Ю.С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип причинности//Язык и наука конца 20-го века: Сб. ст. М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 1995. – с.37.

ГАЙДИС Х.М.
(*Національний університет «Львівська політехніка»*)

ЗАСТОСУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ОБ’ЄКТИВНОСТІ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Юридична лінгвістика ще донедавна була підгалуззю прикладної лінгвістики, а нині вже виокремлюється у самостійну науку, де юристи і лінгвісти співпрацюють для поглиблення своїх знань. Це сприяло розвитку таких асоціацій як Міжнародна Асоціація Судової Лінгвістики (МАСЛ) у США, чи ,наприклад, Гільдії лінгвістів